

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата мистецтвознавства, доцента,
в. о. професора кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національної музичної академії України

ПУТЯТИЦЬКОЇ ОЛЬГИ ВІКТОРІВНИ

на дисертаційну роботу

ЦУЙ ЦЗІН

**«КАМЕРНО-ВОКАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ ВІКТОРА КОСЕНКА
В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ»,**

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

Науковий керівник –

ГНАТЮК ЛАРИСА АНАСТАСІЙВНА

кандидат мистецтвознавства, доцент,
в. о. професора кафедри історії української музики
та музичної фольклористики

Сучасний етап розвитку українського музикознавства позначений інтенсивними процесами деколонізації та перегляду усталених історико-культурних наративів. Тривале панування тоталітарної ідеології спричинило суттєві деформації в оцінюванні спадщини багатьох вітчизняних митців першої половини ХХ століття. Постать Віктора Косенка в цьому контексті надзвичайно показова. У радянській історіографії його образ був штучно звужений до меж класика-традиціоналіста, співця світлої лірики й послідовника лише постромантичної парадигми. Модерністські пошуки, складні психологічні рефлексії та новаторські гармонічні рішення композитора часто нівелювалися або ж таврувалися як небажаний «формалізм». Тому безперечно актуальною є дисертація, у якій запропоновано змінити дослідницьку оптику й поглянути на камерно-вокальний доробок В. Косенка крізь призму українського музичного модернізму. Цуй Цзін, її

авторка, ставить перед собою масштабну наукову проблему – повернути творчість композитора у природний європейський і національний модерністський контекст, довівши, що його вокальна спадщина не була консервативною реакцією на тогочасні авангардні виклики, а становила глибоко індивідуалізований, еволюційний шлях від символізму до неокласицизму.

Наукові висновки, запропоновані в дисертації, вирізняються високим ступенем достовірності, що спирається на ґрунтовну методологічну платформу. Дисертантка залучає широке коло джерел, серед яких не лише нотні тексти, а й численні аудіозаписи видатних виконавців минулого та сьогодення.

Дослідниця застосовує комплексний підхід до дослідження порушених у роботі питань. Історико-культурний метод дає їй змогу вписати постать Віктора Косенка у складний соціокультурний ландшафт епохи Розстріляного відродження. Музично-аналітичний інструментарій фахово використано для визначення фактурних, гармонічних та формотворчих особливостей солоспівів. Особливо цінним є компаративний метод в інтерпретологічній частині роботи, завдяки якому авторка зіставляє різні виконавські версії одних і тих самих творів, визначає глибинні зміни в підходах вокалістів різних поколінь до розуміння косенківського стилю. Уникаючи використання застарілих кліше, Цуй Цзін формує власну доказову базу, що викликає довіру й наукову повагу.

Беззаперечна наукова новизна роботи виявляється в концептуальному переосмисленні вокальної спадщини композитора як цілісного модерністського феномену. Уперше в українському музикознавстві вокальна лірика В. Косенка (від ранніх петербурзьких опусів до зрілих київських солоспівів), його обробки українського фольклору та специфічні зразки масової радянської пісні проаналізовані не як розрізнені артефакти, а як єдина стильова система.

Дисертантка пропонує свіжий погляд на фольклорний напрям у творчості митця, розподіляючи обробки народних пісень на ті, що втілюють модерністську естетику (завдяки ускладненій гармонічній мові й наскрізному симфонізованому розвитку), і ті, що залишаються в річищі романтичної традиції. Не менш новаторським є трактування композиторського доробку в жанрі «масової музики» як своєрідної форми неокласичної стилізації, у якій Косенко використовував об'єктивізовані класицистичні структури, щоб вижити в умовах ідеологічного диктату.

Практичне значення дисертації має прямий вихід у площину музичної педагогіки та виконавства. Матеріали дослідження стануть корисними у процесі підготовки нових навчальних програм та посібників. Зокрема, імплементація цих результатів у лекційні курси з історії української музики та музичної інтерпретології сприятиме формуванню в молодій генерації музикантів сучасного погляду на вітчизняну класику, позбавленого радянських стереотипів. Крім того, сформульовані в дисертації засади «модерністського еталона» виконання можуть стати дієвим орієнтиром для вокалістів-практиків.

Робота має струнку, логічно вибудовану структуру. У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади дослідження»* подано панорамний огляд наукової літератури. Авторка демонструє вільне орієнтування в новітніх дослідженнях українського музичного модернізму, зокрема у тих працях, у яких розглянуто явища неокласицизму, імпресіонізму та символізму. Вона слушно зазначає, що в сучасному науковому просторі вже розпочався процес виведення постаті В. Косенка з тіні суто романтичної естетики, проте досі бракувало узагальнювальної праці, сфокусованої саме на його вокальній музиці.

Другий розділ *«Камерно-вокальні твори Віктора Косенка у вимірах українського модернізму»* є центральним аналітичним осередком дисертації. Дослідниця простежує динаміку стилю композитора, починаючи від ранніх

солоспівів (ор. 1, 7, 16), у яких домінує символістський комплекс. Надалі авторка аналізує перехід митця до неокласицизму (ор. 20, 24), зазначаючи, що у творах спостерігається кристалізація форми, прозорість фактури та орієнтація на барокові й ранньокласичні моделі.

Варто звернути увагу на підрозділи, присвячені фольклорним обробкам і солоспівам на сучасну (для тих років) тематику. Цуй Цзін доводить, що звернення Косенка до народної пісні не було простою даниною традиції; у найкращих зразках він піднімає цей жанр до рівня складної психологічної драми, застосовуючи цілком модерністський інструментарій. Розгляд масової пісні як специфічної «лівої» гілки мистецтва 1920–1930-х років, інтегрованої в загальний неокласичний контекст, є сміливим і продуктивним науковим кроком.

У третьому розділі *«Камерно-вокальна музика Віктора Косенка в музичних інтерпретаціях другої половини XX — першої чверті XXI століття»* розгортається панорама виконавської інтерпретації. Дисертантка виявляє основну проблему вітчизняного виконавства — домінування гіперромантизованої моделі, для якої властиві надмірне рубато, штучне уповільнення темпів та перетворення складних символістських текстів на побутові елегії. На противагу цьому авторка обґрунтовує необхідність використання «модерністського типу» виконання — динамічнішого, з акцентом на мовленнєву виразність (декламаційність) і загострену пульсацію, що відповідає духу епохи створення цих шедеврів.

Високо оцінюючи фундаментальність та концептуальну цілісність дисертації Цуй Цзін, доцільно висловити кілька міркувань полемічного характеру, спрямованих на поглиблення подальших наукових студій:

1. Камерно-вокальна музика композитора позначена надзвичайно витонченою колористикою гармонічної мови та розмиванням функціональних тяжінь, що є питомими ознаками імпресіонізму (творчості К. Дебюссі чи раннього М. Равеля). Видається, що синтез імпресіоністичних та

символістських рис у вокальній ліриці Косенка потребує більш диференційованого розгляду.

2. Розглядаючи обробки українських народних пісень, дослідниця ділить їх на модерністські та романтичні. Проте фольклорний масив Косенка містить чимало зразків, які перебувають на перетині цих естетик. Наприклад, використання гумору, сарказму чи гротеску в жанрових сценах може трактуватися не лише як розширення романтичної парадигми, а і як експресіоністична тенденція (що було поширено у творчості західних модерністів). Розширення термінологічного апарату щодо комічної сфери у вокальній спадщині композитора додало б аналізу додаткової глибини.

Пропоную авторці відповісти на такі запитання:

1. Чи правомірно проводити історичні паралелі між розвитком української та китайської камерно-вокальної музики 1920–1930-х років? Наскільки риси модернізму характерні для творчого доробку тогочасних митців Китаю?

2. Професійні китайські композитори – автори художніх пісень – часто зверталися до масових музичних жанрів, пов'язаних із політичними й суспільними подіями. Якщо говорити про поєднання у творчості професійних китайських композиторів елітарної і масової музики, то наскільки така органічність була характерна для доробку Віктора Косенка?

Дисертаційна робота Цуй Цзін «Камерно-вокальна творчість Віктора Косенка в контексті українського модернізму» – це самостійне й концептуально цілісне наукове дослідження. Авторка успішно розв'язала важливу наукову проблему переосмислення жанрово-стильових та виконавських параметрів спадщини українського композитора крізь призму новітніх методологічних підходів. У роботі суттєво розширено сучасні уявлення про масштаби й специфіку вітчизняного музичного модернізму.

Зміст опублікованих статей відображає основні результати дисертації. Дослідження виконано на високому професійному рівні, воно має значну теоретичну базу й безперечну практичну перспективу для подальшого розвитку української науки і виконавського мистецтва.

Вважаю, що дисертація *«Камерно-вокальна творчість Віктора Косенка в контексті українського модернізму»* повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка, *Цуй Цзін*, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національної музичної академії України

Ольга ПУТЯТИЦЬКА